

poliittista mielikuvitusta. Kolmanneksi puhutellaan laajaa talousajattelijoiden yleisöä, joka lienee koko yhteiskunta, kannustamalla ”mielenkumoukseen”, jonka myötä vanhat talouden myyjit siirtyvät menneisyyteen. Samalla esitetyt uudistukset alkavat vaikuttaa jopa anekdootinomaisilta ja etäisiltä.

Talous kasvun jälkeen on vahvasti tulevaisuuteen ja poliittisiin uudistuksiin tähtäävä kirja, mutta lukijalle sen poliittisuutta hämärtävät ainakin kolme seikkaa. Ensinnäkin, kirjassa luetaan talusteorioita ja -politiikkoja varsin likinäköisesti. Yhtäällä tehdään äärimmäisen voimakkaita yleistyksiä kasvu- ja talouden lainalaisuuksista ja niiden tuhoisista vaikutuksista, kun taas toisaalla esitetään varsin mielekkäitä uudistuksia, joiden kohteena ovat juuri talouden toiminnan käytännöt.

Toiseksi, huolimatta kirjan suorasta poliittisuudesta, jää poliittisen subjektin määrittely melko vajavaiseksi, mikä johtuu mahdollisesti yrityksestä puhua useilla talouden tasoilla ja tasojen poikki samanaikaisesti. Kirjan lopussa kysymys muutoksesta pyritään palauttamaan ympäristöliikkeen hengessä yksilövalintoihin, yhteiskuntapolitiikan hengessä instituutioiden murrukseen ja taloustieteiden hengessä talousideologioiden muutokseen, mutta kirjan kokonaisuutta ajatellen tämä tuntuu lähinnä askeleelta taaksepäin.

Kolmanneksi, kirjan ajoitus osui hie- man huonoon hetkeen. Kirjoittajat ammentavat käyttövoimaa 2010-luvun alkupuolen taloudellista laskusuhdanna- netta leimanneista yhteiskunnallisista liikkeistä ja ilmiöistä, jotka on mel-

ko nopeasti lakaistu maton alle uuden trumpilaisen geopolitiikan ja Suomen talouden yllättävän, vaikkakin ohikii- tävän noususykäksen myötä. Toivoisin, etteivät nämä heilahdukset vähennä kirjan kaukupohjaa, sillä varsinkin so- siaali- ja rahapoliittisten reformi-ide- oiden parasta ennen -päiväys on vielä kaukana.

Kokonaisuutena *Talous kasvun jälkeen* on tärkeä avaus, joka kärsii jonkin ver- ran massiivisuudestaan. Lopulta on hie- man ongelmallista, että ”kasvutaloutta” kohdellaan pääasiassa diskursiivisena oliona, ja että sen vaihtoehdot kutistu- vat anekdoottiaineistoon. Onneksi näi- den väliin jäävien instituutioiden uudis- tamiseksi tarjotaan paljon käytännöllisiä analyyseja, jotka voisi olla aika kaivaa esiin vaikkapa seuraavan hallitusohjel- man laatimisen tueksi.

KILPAILIJAT HYVYYDEN MARKKINASEKTORILLA

Teppo Eskelinen, *YTT, dosentti, Yhteis- kuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto.*

Frank Johansson: Hyvän tekemisen markkinat. Gaudeamus, Helsinki. 2017, 348s.

Äärimmäinen köyhyys ja muut maailman suuret ongelmat kuuluvat modernin tiedonvälityksen aikana suorastaan arkiseen kuvastoon. Monet myös haluavat vilpittömästi auttaa köy- hydestä, sorrosta ja katastrofeista kärsiviä ihmisiä kaukaisissa maissa. Tämä ei kuitenkaan tapahdu ilman välikäsiä. Auttamisen organisaatiot paitsi tuotta- vat avun käytännön toteutuksen, myös

vaikuttavat valtavasti siihen, miten maailman ongelmat kuvataan.

Kasvava ja strateginen kansainvälisen auttamisen ala onkin nykyisellään varsin kaukana spontaanista reagoinnista kanssaihmissen hätään. Erityisesti järjestöjen toiminta on paisunut ja ammattimaistunut viime vuosikymmeninä valtavasti.

Frank Johanssonin *Hyvän tekemisen markkinat* on perusteellinen katsaus ammattimaisen auttamisen maailmaan. Kirjan itsemääritely tavoite on ”kuva- ta, avata ja pohtia kansainvälistä hyvän tekemistä toimialana kaikkine dilem- moineen ja ristiriitoinen”. Ottaen huomioon kirjoittajan taustan Suomen Amnestyn pitkäaikaisena toiminnan- johtajana, kirja on väistämättä myös kriittinen itsetutkiskelu, vaikei tätä näkökulmaa erityisesti korostetakaan.

Kirjan lähtökohta on sekä harvinainen että tarpeellinen. Keskustelu järjestö- jen toiminnan vaikutuksesta keskittyy usein pinnallisesti siihen, meneekö apu ”perille”, vai jumittuuko se ”hallin- toon” tai korruptioon. Tämä on pitkäl- ti tarpeetonta: ammattimaiset järjestöt toimivat hyvin. Ne kyllä hallitsevat oi- keaoppisen raportoinnin ja hyvän pro- jektihallinnan käytännöt.

Johanssonin oivallus on analysoida juu- ri tämän ammattimaisuuden vaikutus- ta kokonaisuudessaan. Monista kehi- tysavun kriitikoista poiketen (ks. esim Kääriäinen 2015), Johanssonia ei siis kiinnosta niinkään toiminnan vaikutta- vuuden arviointi, vaan humanitarismin sielun peilaaminen.

Johanssonia kiusaa erityisesti havainto hyvän tekemisen toimialan ja uuslibe- ralistisen globalisaation yhteensopivuus- desta. Provokatiivinen teesi järjestöjen ja uusliberalismin hiljaisesta liittolai- suudesta esitetään kirjassa kahdessakin eri muodossa.

Ensinnäkin auttaminen ei onnistu haastamaan uusliberalismin tuotta- mia rakenteellisia ongelmia. Maailman eriarvoistuminen kiihtyy käsi kädessä auttamistoiminnan kasvun kanssa. Am- mattimainen auttaminen jättää rauhaan juuri ne rakenteet, joita köyhyydestä ja sorrosta kärsivien puolesta tulisi ravis- tella.

Toiseksi auttaminen omaksuu uuslibe- ralismille ominaisia käytäntöjä. Tämä viittaa erityisesti järjestöjen ”brändien” väliseen näkyvyyskamppailuun, joka kiistatta toisinaan muistuttaa mark- kinakilpailua. Johansson samaistaa, kenties tarkoituksellisesti provosoiden, ”auttamisen” mihin tahansa kuluttajil- le markkinoitavaan tuotteeseen. Am- mattimaisten järjestöjen on löydettävä ”kuluttajat” joille ”tuotteitaan” tarjota.

Varainhankinta alkaa herkästi ohjaa- maan toimintaa. Maailmanselityksistä tulee dramatisoituja ja yksinkertaista- via narratiiveja, joissa autettaville on tarjolla vain passiivisen anojan rooli. Poliittinen vaikuttaminen jää sivuroo- liin. Vaikka yksinkertaistettuja viestejä perustellaan tietoisuuden lisäämisellä, näkyvimvät ”tietoisuuskampanjat” ei- vät lisää ihmisten tietoisuutta maailman ongelmista juuri lainkaan. Some-ajassa klikkauksista riippuva näkyvyys vaatii entistäkin yksinkertaistavampaa vies- tintää.

Ammattimaistuminen myös häivyttää järjestöjen erilaiset yhteiskunnalliset missiot taka-alalle. Jopa uskonnollisissa kehitysyhteistyöjärjestöissä tuskaillaan oman identiteetin jäämistä kehitysammatillaisuuden jalkoihin. Katastrofiapu taas on jo luonteensa puolesta vaativa logistinen taitolaji.

Avun ammattimaistuminen merkitsee yleisesikin sen epäpolitisoitumista. Auttamiskoneisto pyyhkii ongelmien poliittiset taustat pois näkyvistä tyypistäen monimutkaiset valtasuhteet teknisiksi kehitysongelmiksi (ks. myös Ferguson 1994). Kansainvälinen auttamistoiminta on kuitenkin aina politiikkaa ja valtasuhteitaan epäsymmetristä, kuten jo Johanssonin edellisessä kirjassa *Hyvän tekeminen ja valta* (2013) tuotiin ansiokkaasti ja moniulotteisesti esiin.

Avun ja vallan suhteita sivutaan myös kirjan alkupuolella katsauksessa humanitarismin historiaan. Johansson erottaa humanitarismin historialliset vaiheet, joissa käännekohtia ovat olleet siirtomaiden itsenäistyminen ja kylmän sodan loppu. Jokaisessa maailmanjärjestyksessä on ollut siihen sopiva humanitarismin muoto, joka on osaltaan heijastanut tuon maailmanjärjestyksen valtasuhteita.

Vaikka kirjan ansiot ovat kiistattomat, siihen on myös ehdettu hengästyttävän paljon asiaa. Johansson käsittelee omilla luvuissaan auttamisen kentän moninaisuutta ja rahavirtojen kasvua, uusliberalismia, auttamisjärjestöjen tuottamaa kuvastoa ja auttamisen ammattimaistumista. Toimialan globaali historia laukataan läpi yhdessä luvussa. Kun samaan soppaan tungetaan katastrofiapua,

kehitysyhteistyötä, ihmisoikeustyötä sekä katsaus kotimaiseen toimintaan ja maailman tilanteeseen, kokonaiskuva uhkaa mennä suttuiseksi.

Tämä isolla pensselillä maalaaminen saa lukijan välillä kysymään, miten kritiikki ja kohde itse asiassa osuvat yksiin. Miten mielekästä esimerkiksi valtiollista kehitysapua on käsitellä lainkaan ”hyvän tekemisen markkinoista” kertovassa kirjassa?

Paikka paikoin myös järjestöihin kohdistetun kritiikin osuvuutta voi pohtia. Järjestöjä on moneen lähtöön, ja osaan kirjan viesti pätee paremmin ja osaan huonommin. Järjestöillä on eritasoisia pyrkimyksiä vaikuttaa talouden rakenteisiin ja vaihtelevia toimintatyyliä. Sinänsä varsin osuvaa kuvaa suurista hyväntekeväisyysjärjestöistä rakentaessa vaarana on unohtaa aktivistipohjaisemmat järjestöt kokonaan näkymättömiin. Ja ovathan järjestöt myös oppimiskykyisiä: vaikka 1980-luvun Live Aid -konserttien maailmankuvalle sopiikin vähän naureskella, on sen jälkeen sentään harjoitettu itsekritiikkiä menestykselläänkin.

Toinen kirjassa hieman häiritsevä seikka on asioiden näennäisen eksakti dokumentointi hyödyttömällä lukujen pudottelulla. Apukentän kasvun miljoonat ja miljardit dollarit eivät tarkoita oikein mitään, ellei niitä suhteuteta mihinkään, tai edes kerrota ovatko luvut ostovoimakorjattuja, kun seurataan pitkän aikavälin muutoksia.

Kirjan lukijakunta lienee paljolti akateemista väkeä, mikä on sääli. Nimenomaan järjestöihmisten kun soisi lu-

kevan sen: ehkä hieman suuttuneena, muttei ainakaan välinpitämättömänä. Itse-reflektio on tärkeää tässä ajassa, jossa ennen niin kriittiset järjestöt käyvät entistä varovaisemmiksi. Viime vuosituhannen puolella tutuksi käynyt itse-kriittinen debatti (esim. Laitinen 1990, Isomäki 1999) uhkaa kadota lahjoittajien menettämisen pelossa.

Kansainvälisesti tällaista kriittistä keskustelua on käyty toki paljonkin, ja Johansson selvästi pitää yhtenä tehtävänä suomalaisten tutustuttamista siihen. Johansson käyttää paljon lähdekirjallisuutta ja muistaa aina mainita esiteltyjen ajatusten alkuperäisen lähteen. Vankka lähdekirjallisuus estää samalla kirjaa luisumasta pamflettityyliin, mikä lisää viestin painoarvoa.

Kirjan ajankohtaisuutta lisää auttamisen kentän myllerrys. Valtion rahoitusta järjestöille on vähennetty ja ne halutaan entistä tiukemmin yhteistyöhön yritysten kanssa ja palvelemaan annettuja kehityspolitiikan tavoitteita. Tilanne pakottaa järjestöt kysymään itseltään, mitä ne lopulta ovat. Samoin kuin esimerkiksi sote-kentällä, kehitysmaajärjestöt pohtivat identiteettiään yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja valtion ulkoistetun ”palveluntuottajan” välimaastossa.

Auttaminen muuttuu joka tapauksessa tulevaisuudessa, kun siirtolaisuus, ekologiset kriisit ja monenlaisten keskinäisriippuvuuksien kasvu muuttavat toiminnan luonnetta. Tämä muutos tuottaa todennäköisemmin paremman lopputuloksen, jos sitä ohjaa terve itse-kritiikki, jonka myötä toiminnan motiiveja muistetaan perata. *Hyvän teke-*

misen markkinat on tästä syystä erittäin tervetullut puheenvuoro.

KIRJALLISUUS

- Ferguson, James (1994) *The anti-politics machine: “development”, depolitization and bureaucratic power in Lesotho*. Minneapolis: University of Minnesota press.
- Isomäki, Risto (1999) *Paljasjalkavallankumous – 10 vuotta myöhemmin. Kehitysmaiden kansalaisyhteiskunnat ja ulkomainen rahoitus Ympäristö ja kehitys ry:n projektiyhteistyön valossa*. Turku: Ympäristö ja kehitys ry.
- Johansson, Frank (toim.) (2013) *Hyvän tekeminen ja valta. Humanitarismin kriittistä tarkastelua*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kääriäinen, Matti (2015) *Kehitysavun kiros*. Helsinki: Into.
- Laitinen, Hanna (toim.) (1990) *Mitä kehitysavun jälkeen? Ajatuksia maailmanlaajuisen yhteisvastuun vaikeuksista ja mahdollisuuksista*. Helsinki: Kehitysyhteistyön palvelukeskus.

PERHESUHTEET DIGITALISOITUVASSA ARJESSA

Mia Tammelin, *YTT, dosentti, Työelämän tutkimuskeskus, Tampereen yliopisto*

Anja Riitta Lahikainen, Tiina Mälkiä & Katja Repo (toim.): *Media lapsiperheessä*. Vastapaino, Tampere. 2015, 322 s.

Anja Riitta Lahikainen, Tiina Mälkiä & Katja Repo (toim.): *Media, Family Interaction and the Digitalization of Childhood*. Edward Elgar, Cheltenham. 2017, 214 s.

Digitalisoituminen koskettaa elämän eri alueita, myös perheitä ja perheiden arkea. Vuonna 2015 julkaistu kirja *Media lapsiperheessä* on kaivattu pu-